

5097
ACC. N:R. ....

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—*—

Landskap: Småland ..... Upptecknat av: N. Gerward .....

Härad: Aspeland ..... Adress: Järrestad .....

Socken: Virserum ..... Berättat av: Skräddare Lundholm .....

Uppteckningsår: 1936 ..... Född år 1851 i Stenberga .....

Uppteckningen rör

Biskötsel. s. 1 - 24.

Skriv endast på denna sida!

24 sid.

5097

1.

1
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Någon enstaka gång kunde det hända, att man hittade träd i skogen där en bisvärm slagit sig ned i håligheter inuti stammen. Sådana träd brukade man såga av på hösten och forsla hem för att tillgoda-göra sig den honung bina hade samlat~~x~~. Sådana stammar kallas bistöckar eller klumpar. Det senare var vanligast.

Bina dödades med svavel. I smält svavel hade man doppat linneremсор/som sedan fick torka. Linneremсорna antändes under klumpen. Av röken antingen dödades bina eller också flydde^{de} från klumpen.

Ibland hände det, att man icke dödade bina, utan försökte övervintra dem. Klumpen sattes då i bi-gården i lodrätt ställning. Man hade icke för avsikt att ur klumpen utvinna honung. Man tog endast

5097

2.

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

svärmar från densamma.

De träd, man hittade i skogen innehållande bin, märkte man icke på något särskilt sätt för att markera, att man var rätt ägaren till trädet. Risker att någon skulle upptäcka och tillgodogöra sig detsamma, var icke så stor, när sådana träd voro sällsynta och svåra att upptäcka.

Det har förekommit att man från markerna hemtagit humlebon och tagit vara på dem och skattat dem.

Deras honung var lika bra som binas. Något namn på dessa humlor hade man icke.

Ihåliga trädstockar ha endast tillfälligtvis använts som ~~b~~ibostäder. Man förfärdiga^{de} icke stockar i avsigt att använda dem för ~~b~~isvärmar.

Sådana svärmar som man icke lyckades infånga, utan

5097

3.

3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

slog sig ned i ett träd i skogen, kallas flygsvärmar.

Binnas bostäder kallas bikupor. De gjordes av halm. Denna snoddes till handledstjockt rep, som över en form lades i spiral det ena varvet tätt intill det andra, tills man fick den kupolformiga kupan färdig. Man började tillverkningen vid kupans topp, där man lämnade ett 3 tum stort hål. Varven flätades samman medelst granrötter.

Dessutom tillverkade man enligt samma metod kransar av halm som passade att sätta under kuporna. Sådana kransar satte man under kraftiga samhällen, för att det skulle få bättre plats att arbeta. Detta kallades att kransa ett samhälle.

Kuporna sattes på botten av trä med utskjutande del,

5097

4.

4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

fluster eller flusterbräda. Denna var ingången till
samhället. Det hände icke att man märkte eller målade
flusterbrädan på något sätt.

Hålet i kupans topp kallas tapphål, eftersom man
tilltäpper detsamma med en trätapp.

Såväl kring tappen som nere vid flusterbrädan skulle
man tätta omsorgsfullt. Detta sker numera medelst
linneremсор. Förr tätade man med kogödsel eller
lera.

Numera använder man icke så mycket halmkupor.

Förr 25-30 år sedan började man använda ramkupor.

För att kakverket i halmkuporna skulle få bättre fäste,
insatte man i kupan ett kryss av pinnar. Detta be-
hövdes isynnerhet under mycket varma dagar, då annars
kakverket kunde falla samman.

5097

5.

Kuporna samlades på en plats, bigården. Ett flertal kupor kunde stå tillsammans på en bibänk. Man satte kuporna så att flustret alltid kom i söder. På hösten skulle bikuporna skyddas mot den kommande vinterkylan. Man täckte kuporna med ett granbarkstycke, format till en bihatt. Bihatten tillverkade man redan på våren, då man flängde av en gran vid savningstiden. Numera är detta förfaringssätt förbjudet, vad kronans skogar angår. Istället för granbark använder man nu takpapp.

För att bina skulle trivas i sina kupor, var man mycket mån om att råttor eller katter icke fick komma i närheten av såväl material som färdiggjorda kupor. Tomma kupor förvarades så att dessa djur icke skulle komma i beröring med dem.

5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5097

6.

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—s—

Man skiljde mellan hembin och vildbin. Inom hembina finns individer med olika "social" ställning : vice eller bimoder ibland även kallad bikung, dröna, arbetsbi, sångare, vaktmästare samt en avdelning som bestämmer över svärmingen.

Arbetsbinas uppgift är att samla frömjöl, honung, syra och kåda. Frömjölet och honungen skulle användes till ynglet. Allt vad bina bygger kommer egentligen från honungen. En del av den honung bina suger upp från blommerna svettas ut till vax. En del arbetsbin har till uppgift att bygga, en del att dra. De som bygger kallas för innebi. Hos dem som flyger samlas vaxet i fjäll på deras kropp. Dessa fjäll plocka innebina av dem, när de flugit in i kupan. Av dessa fjäll, som äro så små, att vi icke kunna se

5097

7.

7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

den, bygga innebina kakorna.

Syra dras på våren från syrliga ställen ex. bakom husen, i rännstenar, i slasktunnor samt i sankmarker. Kåda tager bina från granen. Vid alla tätningsarbeten inne i kupan användes sådan kåda.

Att drönare finnes i ett samhälle visar, att samhället är friskt. Drönarna ha till uppgift att befrukta visen. För detta behöves endast 4 - 5 drönnare. Den övervintrande drottningen blir befruktad på hösten. Då samhället på våren släpper ut sin första svärm, följer den gamla drottningen med denna.

På våren hälla dina bröllop. Drottningen begiver sig jämte drönare ut i det fria. Många arbetsbin följa också med. Under det att visen ^{är} borta från sitt

5097

8.

8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

samhälle, visar sig detta oroligt. Bröllopfärden
varar ungefär 1 timme, varefter visen återvänder till samhället.

Under denna färd har drottningen befruktats. Sam-
hället svärmar icke omedelbart efter bröllopet.

Detta inträffar först 2 - 3 veckor senare.

Sångarna sköter musiken inomhus. I livliga sam-
hällen är deras antal mycket stort. Under sommar-
kvällarna kan man tydligt få höra deras sång.

Vaktmästar/na ha uppsikten vid flustret, för
att de skola kunna förhindra tjuvbin eller andra
ovälkomna gäster att intränga i kupan.

Ibland kan det hända att ett samhälle blir vise-
löst. Detta märker man omedelbart. Sångarna
sjunga vemodigt och sorgligt. De tjuver och jämrar
sig. Dessa tydliga tecken på sorg vara ett par

dagar. Därefter har sorgen smittat arbetsbina. De bli slöa, visa bristande lust att draga. Har samhället gött om drönare kan dessa tillsätta en ny drottning. Men i regel låter detta sig icke göra. För att rädda samhället mot undergång måste man slå det samman med ett annat, som äger vise.

Larverna kallas yngel.

En drottning som är för gammal kan endast lägga drönaryngel. En sådan vise kallas drönardrottning.

En obefruktad drottning lägger alltid drönaryngel.

Det är de äldre arbetsbina som drar honung. De yngre ha andra uppgifter inne i kupan.

Det frömjöl bina föra med sig hem till kupan bära de på fötterna. Detta kallas att fota.

Bistyng, bistic kallas, ansågs vara ett bra botemedel

5097

10.

mot reumatism /"remmatist"/.

Den som fått ett bästing skulle behandlas med kall, våt jord, som lades över styngnet. Den kalla, våta jorden ansågs kunna dra ut giftet. Getingstick behandlades på samma sätt.

Vid vissa tillfällen ansåg man bina vara argare än annars, t.ex. vid honungsdraget, eller när de bli dumt behandlade. Om man råkar klämma ett bi så skriker detta. Bi som höra detta skrik komma till hjälp.

De fräser och sticker.

Då man handskas med bi är det bäst, om man kan ta det lugnt, inga häftiga eller oberäknade rörelser.

Det tycks, som om bina hade viss motvilja mot vissa personer. Lundholm hade kommit underfund med att det var sådana personer som använde tobak, snus eller druckket sprit. De senare vora de mycket begivna på. Även personer som svettades starkt eller

10

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5097

11.

11

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hade länge begagnade underkläder på sig, angrepo de.
Damer med droppar i håret gingo icke heller säkra.
Med droppar menar L. parfym.

De kakor bina bygga kallas skott. De äro uppbyggda av olika slags celler: drottningceller, vanliga biceller, honungsceller i särskilda kakor till vinterförråd samt drottningceller. De senare äro stora och rymliga samt formade som en lång hasselnöt. De behöva inte alltid vara placerade inuti ett skott. De kunna även sitta utanpå eller mellan två kakor. I en halmkupa kunna bina bygga kakorna vinkelrätt eller parallellt med flusterhållet. Om det senare var fallet, ansåg man, att samhället hade svårt att svärma. L. anmärkte, att detta icke hade någon grund, enär man i ramkuper alltid ställer kakorna på tvären.

5097

12.

12

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svärmarna kallas efter den ordning de komma första, andra o.s.v.

Första svärmen kallar inte, det vill säga, man hör ingen svärmtön, innan den ger sig ut. Alla efterföljande svärmar ropa innan de bege sig av.

Den gamla, övervintrande drottningen går ut med första svärmen. I en kupa anlägges alltid mer ^{än} en visecell, varför det alltid blir ett par unga visar under sommarns lopp. Det är de unga visarna, som ge svärmtön ifrån sig. De ropa "ut" och "far". Dessa ljud ansåg man vara befallningar till svärmen att ge sig iväg. Samma ljud eller något liknande hade visen även ute i det fria under svärmningen. Hon kallade och svärmen följde efter.

För att villa bort visens sång under svärmningen och

5097

13.

13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

därmed locka svärmen att sätta sig kunda man slå på grytor eller andra järn- eller bleckföremål. Man kunde också dirigera svärmen genom att slå vatten på dem. I stället för vatten kunde man även använda jord. Under svärmingen är bina i regel ganska godmodiga, men är det åska i luften, äro de lättretliga. Vid svärmingen tar bina med sig honung i magen för 3 dygn. Eftersom de äro så belastade, komma de mycket fort i svettning. Detta måste man ta hänsyn till då man stockar bina, så att man icke sätter svärmen för varmt.

Det samhälle, som svärmen utgår ifrån, kallas moderkupa.

Om första svärmen är stor och kommer tidigt på sommarn, kan det hända, att den på hösten kan släppa

5097

14.

ut en ny svärm. Denna svärm^{en} kallas jungfrusvärm.
Ibland kan det hända, att en svärm vänder tillbaka
till kupan. Detta beror på att drottningen "går om"
d.v.s. dör under svärmmingen. Det kan hända att en
svärm kan vända tillbaka till även annan kupa än den,
den lämnat. Detta kan ske utan olägenhet, om det
senare samhället just är i färd med att svärma.
Då svärmen satt sig skall man "stocka in bin". Har
de satt sig i en smal, fritt hängande gren går det
lättast att hålla en tom halmkupa under svärmen och
med ett slag på grenen låta svärmen falla ned i kupan.
Ett flusterbräde lägges över kupan, rätvändes och ett
stycke gles vävnad svepes kring det hela, varefter
kupan får stå till sent på kvällen, då den sättes
på sin plats i bigården. Sätter man kupan på sin

Skriv endast på denna sida!

14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

X

15
5097

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

plats innan alla arbetsbin kommit tillbaka till sina kupor, skulle lätt villervalla kunna uppstå i bigården.

Har svärmen satt sig på en tjock gren, är det svårare att stocka bina. Den tomma halmkupan måste då sättas över bina. Ett skynke lägges över kupan för ^{att} beskygga svärmen. Vanligtvis börja bina efter en stund självmant kliva upp i kupan. Något lockbete såsom honung eller tomma kakor har man icke i kupan. Visa bina icke tecken att begiva sig upp, får man hjälpa dem på traven med en träsked. Man börjar ösa upp dem från svärmens undre kant.

Om ett samhälle var viselöst kunde man driva det samma ^{med} ett annat samhälle som hade vise.

Man rökade då bägge samhällena ett slag, så att de

16.
5097

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—

fick samma lukt. Det samhälle som skulle utdrivas satte man upp och nedvänt under det andra. Ett par träslåar lades emellan dem. Så tog man ur proppen ur det undre samhället och blåste in en smula rök genom hålket. Med flatsidan av händerna började man nu klappa på kupans sidor. Detta kallades att trumma. Efter en stund började bina i den undre kupan att gå upp i den övre.

Enligt samma metod kan man driva en obbyggd svärm, d.v.s. en svärm som ännu inte hunnit bygga kakor i sin kupa, på ett vislöst samhälle.

Man kan också samföra två samhällen genom att sätta dem med flustren tillsammans. Man trummar på det samhälle man vill utdriva. Detta kallas öppen trumning. Efter en stunds virrvarr mellan flustren begiva sig

17.
5097

i 7
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

bina in i den kupa man önskar. Infärden i den nya kupan "går då vid sång".

Man säger att bina bygger skott och drar d.v.s. bygger vaxkakor och samlar honung. Bina dra alltid honung under en hel dag från en samma sorts blommor. Man skiljer mellan olika drag beroende på biväxternas olika blomningstid: vitklöverdrag,^{et} linddraget, ljungdraget o.s.v. Finns det gått om biblommor säger man att draget är bra. Motsatsen är klent bidrag. Då bina kommer belastade med frömjöl säger man, att "bina kommer med fotingar". Honungen som de suger ur blommorna, förvara de i sin honungsmage. Att de äro fulla av honung, då de anlända till kupan, ser man därpå, att de flyga sakta och tungt. Inuti kupan befria de sig från honungen genom svettning.

5097

18.

18

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Efter en god dag är det sorl och doft i kupan.

Vid goda honungsår ansträngas bina hårt. Under sådana år är ett arbetsbiss livslängd icke över 30 dygn.

Då man förr skulle skatta ett samhälle, måste man döda bina för att komma åt honungen. Man dödade dem med svavelgas. Linneremсор, doppade i smält svavel fingo torka. De torkade remsorna lades i en håla i marken, här antändes de. Över det brinnande svavlet satte man så den från flusterbrädan avlyftade halmkupan. En del bin kröpo vid svavlingen in i cellerna och dogo där. Dessa försvårade sedan arbetet att få honungen ren. Då bina dödats avskar man skotten samt kramade ut honungen genom linne dukar. Numera dödar man icke bina. Man tömmer kuporna på bi genom trunningsmetoden. Skotten avskäras. De

19
5097

9
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

celler, som innehålla yngel avskäras omsorgsfullt med en lämplig kniv. Honungscellerna, som äro övertäckta med vax blottas. Kakorna "ljummas", d.v.s. uppvärmas lindrigt och ställas i lutande ställning, varvid honungen avrinner. Numera utvinnes man honung en ur skotten genom slungning. Slungningsmetoden har använts ungefär 25 år.

För att samla mera honung i en kupa har man sedan gammalt påsatt samhället en skattlåda, en halmkupa, placerad ovanpå samhället. Träproppen har naturligtvis tagits ur innan skattlådan satts på. Noggrann tätning med linneremсор. Förr användes för tätningen kogödsel eller lera.

Icke all honung är av samma kvalitet. På en del lövträd faller såkallad honungsdagg, som bina äro mycket

5097

20

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

begivna på. Honungsdaggen ger seg honung.

Blomsterhonungen d.v.s. honungen från trädgårdsblommor är ljus. Honungen från ljung är däremot mörk. Mörk blir även den blomsterhonung, som man får, då skotten skiras. Den honung, som finns kvar i skotten, sedan de uppvärmts och fått avrinna, utvinnes genom att smälta ner allt samman. Vid avsvalnandet flyter vaxet upp och honungen samlas nerunder. Det är detta som kallas att skira.

Då honungen i skotten är "mogen", övertäcker bina cellerna med ett vaxlock. Sådan honung kallas förseglad till skillnad från icke täckt honung, som kallas oförseglad.

Vaxet, som smältes till kakor, användes av skräddare och sömmerskor. Förr gjorde man dessutom av vax

21.
5097

21

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

snodda ljus. Dessa kallas vaxstaplar.

Då man skattat ett samhälle hårt, kan man hjälpa detsamma att få tillräckligt med honung för vinterbehovet genom att mata detsamma med sockerlage. Denna hålles i en bimatere, en ursvarvad träskål med hål i botten, som placeras i kupans topphål.

Framåt senhösten gjordes kuporna iordning för övervintringen. Hade man en trätt av bark att sätta om halmkuporna, behövda man icke göra mer åt samhällena förr än det började frysa. Då minskade man flusterhållet genom att i öppningen insätta passande träkilar. /Sådana träkilar insattes också på sommarn, då samhället angreps av tjuvbin/.

Om det på våren blev starkt solsken, kunde det hända, att bina lockades ut för fort, Detta sökte man för-

5097

22

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hindra genom att på något sätt beskugga samhällena. Så snart snötäcket var borta, var det önskvärt, att bina finge komma ut och "rensa sig". För att bina på den fuktiga marken skulle ha någon plats att sätta sig på, utlade man bräder i närheten av bigården. Binas första flykt om våren kallas rensningsutflykt.

Tjuvbin äro svåra fiender på ett samhälle. Att tjuvbin besöka ett samhälle kan man iakttaga vid flustret där tjuvbina icke genast hitta vägen utan irra omkring och söka efter ingången. Ett samhälle söker döda tjuvbina. För att hjälpa detsamma avstänger man flustret så att endast ett bi sänder kan komma igenom. För att samhället skall få lukten av tjuvbina brukar L. döda några tjuvbin och lägga dem på flustret.

5097

23

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Andra fiender till bina äro bålgetingarna, som gripa hemvändande bi i flykten, döda dem och tömma dem på honung.

Talgoxen är också binas fiende. Denne härjar bisamhällena på vintern. Han sätter sig på flustret och hackar i flusterbrädan. Härefter ororas bina och lockas ut genom öppningen. Då passar talgoxen på och kniper dem.

Vaxmalet kommer lätt in i kuporna, om de icke äro ordentligt tätade. Har ett samhälle angripits av vaxmal, tager L. mågra halvdöda larver och lägger inne på botten. Bina dödar dem ordentligt och drager ut dem från samhället. På detta sätt menar sig L. kunna lära samhället mörda sina fiender. Mot yngelröta känner L. inget botemedel.

5097

24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Honung användes inom hushållet förr mer än nu som sötningsmedel ex. till gröt samt vid brygd.

Till mjöd användes honung; receptet obekant.

Som medicin användes honung ex. vid förkylning tillsammans med varm mjölk eller hett vatten. På sår

brukade man lägga honung för att " dra därdåligt skräp".

Någon tur eller otur med bin trodde icke L. på.

Hur bina trivdes berodde helt och hållet på hur de passades.